

УДК: 316.3 : 364

DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305414

**АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІЛОТНОГО ПРОЄКТУ
ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ З ФОРМУВАННЯ
ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ**

Єнгалічева Ірина, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи, Черкаський національний університету імені Богдана Хмельницького

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6824-9548>

E-mail: ira2100@gmail.com

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу реалізації пілотного проекту із запровадження соціальної послуги з формування життєстійкості в окремих територіальних громадах. Для цього проаналізовано: зміст поняття «життєстійкості» та визначено якості особистості необхідні для формування життєстійкості; нормативно-правові документи, які визначають особливості реалізації соціальної послуги із формування життєстійкості та розкрито умови впровадження проекту; діяльність Смілянської, Уманської та Мліївської ОТГ Черкащини з реалізації проекту із запровадження соціальної послуги з формування життєстійкості.*

***Ключові слова:** життєстійкість, стресостійкість, ментальне здоров'я, розвантаження, соціальна послуга, територіальна громада, проект, соціальна підтримка.*

**ANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION OF THE PILOT PROJECT ON
THE IMPLEMENTATION OF SOCIAL SERVICES FOR THE FORMATION OF
VITALITY IN TERRITORIAL COMMUNITIES**

Yengalycheva Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educational and Sociocultural Management and Social Work, Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6824-9548>

E-mail: ira2100@gmail.com

***Abstract.** State policy in the field of social protection is designed to promote the well-being of people by providing support to the population at the level of territorial communities. Especially people who find themselves in difficult life situations and the most unprotected categories of the population need such support: persons with disabilities, war veterans and their family members, large families, orphans, internally displaced persons, etc. The introduction of a new social service aimed at helping people and increasing their internal potential, maintaining mental health is fully justified.*

The purpose of the article is to analyze the implementation of a pilot project for the introduction of a social service for the formation of sustainability in certain territorial communities. A number of tasks were solved during the research. The content of the concept of «sustainability» was analyzed, and the personal qualities necessary for the formation of vitality were determined. We consider resilience as a person's ability to resist trials and stresses, maintain emotional and psychological stability and continue to develop even in difficult situations. It has been found that resilience as a skill can be formed, developed, and taught to others even in crisis conditions.

The regulatory and legal documents that determine the specifics of the implementation of the social service for the formation of sustainability have been analyzed, and the conditions for the

implementation of the project have been disclosed. Attention is drawn to the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the implementation of an experimental project on the introduction of a comprehensive social service for the formation of vitality», Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine «On the approval of sample forms of documents and reports for the implementation of an experimental project on the introduction of a complex social service on the formation of vitality», orders and orders of individual territorial communities related to the implementation of the project.

The activity of the Smilian, Uman and Mliiv territorial communities of Cherkasy region on the implementation of the project on the introduction of social services for the formation of sustainability was analyzed. The expediency of implementing a social service for the formation of vitality in the OTG has been proven.

Key words: *vitality, stress resistance, mental health, relief, social service, territorial community, project, social support.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Останні роки громадяни України все частіше зіштовхуються зі стресами, труднощами та несподіваними випробуваннями. Пандемія COVID-19, економічна нестабільність, конфлікти, військовий стан в країні та інші фактори підкреслюють необхідність розвитку у людей життєвих навичок для подолання труднощів. Зрозуміло, що розвиток життєстійкості може покращити результативність у професійній діяльності, підвищити самопочуття та задоволення від життя, сприяти особистісному зростанню та досягненню цілей. Доведено, що люди з високим рівнем життєстійкості частіше мають краще фізичне та психічне здоров'я, менше схильні до депресії та стресу, що є важливим для загального благополуччя суспільства.

Враховуючи ці та інші факти на рівні державних та недержавних організацій розробляються різні проекти для покращення життя громадян. Звернемо увагу на розробку та впровадження проекту з формування життєстійкості, що дасть змогу надати соціальну підтримку та ресурси для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, забезпечуючи їм засоби для подолання труднощів та досягнення успіху. Зазначимо, що пілотні проекти можуть використовувати нові методики, технології та мати наукові підходи для формування життєстійкості, що дозволяє впроваджувати інновації у сфері соціальної роботи. Таким чином, пілотний проект з формування життєстійкості є актуальним та своєчасним, оскільки сприяє покращенню якості життя та загального благополуччя людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження феномену життєстійкості з психологічної точки зору було об'єктом вивчення Г. Варіної (2019 р.), Т. Каткової (2019 р.), С. Мадді (2022 р.), О. Чихансова (2018 р.) та ін. Особливості життєстійкості особистості різних верств населення досліджували Т. Ларіна (2009 р.), Л. Мульована (2018 р.), Т. Титаренко (2009 р.), К. Харченко (2023 р.) та ін. Ідеї впровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості розкрито у працях В. Амеліної (2023 р.), Д. Мельничук (2024 р.), В. Попович (2023 р.), О. Птахіна (2024 р.), Т. Новак (2023 р.) та ін. Проте, незважаючи на наявність публікацій питання, що стосуються соціальної послуги з формування життєстійкості є актуальним з огляду його новизни як на законодавчому рівні, так і на рівні впровадження у територіальних громадах.

Враховуючи актуальність теми **мета дослідження** полягає у аналізі реалізації пілотного проекту соціальної послуги з формування життєстійкості в окремих територіальних громадах. Для вирішення поставленої мети варто розглянути декілька **завдань**: проаналізувати зміст поняття «життєстійкості» та визначити, які якості особистості необхідні для її досягнення; проаналізувати нормативно-правові документи, в яких розкриваються особливості реалізації соціальної послуги із формування

життєстійкості та з'ясувати ключові моменти з її впровадження; проаналізувати діяльність територіальних громад з реалізації цієї послуги.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що поняття «життєстійкість» трактують як: здатність особистості працювати, витримуючи стресові ситуації і зберігати рівновагу [1]; якість особистості, що передбачає високу працездатність при збереженні внутрішньої рівноваги [6]; системне утворення, яка поєднує цінності та цілі, які є значимі для особистості, визначає стилі поведінки, що зумовлені власними установками та переконаннями про соціальне середовище та своє місце в ньому [15, с. 213] тощо.

На основі аналізу наукових досліджень життєстійкість визначаємо як здатність людини протистояти випробуванням та стресам, зберігати емоційну та психологічну стабільність та продовжувати розвиватися навіть у складних ситуаціях.

На думку американського психолога С. Мадді досягти життєстійкості можливо шляхом залучення особистості до складної ситуації, контроль над ситуацією та здатність прийняти можливі ризики [1]. Тут варто відзначити, що життєстійкість включає здатність позитивно реагувати на стресові ситуації; шукати можливості для вирішення проблем та вчитися на помилках; здатність адаптуватися до змін у навколишньому середовищі та швидко переключатися на нові умови. Люди з високою життєстійкістю мають сильний самоконтроль та здатність керувати своїми емоціями й реакціями на складні ситуації. Вони швидко визначають проблеми, розробляють стратегії їх вирішення і діють для досягнення поставленої мети.

Вважаємо, що ключовими компонентами життєстійкості, що допомагають подолати труднощі та досягти успіху навіть у складних ситуаціях є позитивний настрій і віра у свої можливості. Не менш важливу роль у збереженні життєстійкості відіграють можливість отримувати підтримку від родини, друзів й інших близьких людей, а збереженню життєстійкості та позитивного відношення до життя сприяє постійний розвиток і вдосконалення себе як особистості.

Отже, досліджуючи питання життєстійкості доходимо висновку, що для подолання будь-яких випробувань та досягнення успіху навіть у найскладніших життєвих ситуаціях необхідними є володіння певними якостями й навичками, серед яких виділяємо: позитивне ставлення до стресу, гнучкість, оптимізм, самоконтроль, розвиток проблемного мислення і соціальну підтримку.

Вважаємо, що саме соціальна підтримка громадян у подоланні певних життєвих труднощів зумовила виокремлення такої послуги як формування життєстійкості. Аналіз ключового поняття та визначення головних аспектів життєстійкості підтверджує доцільність запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості, що сприятиме підтриманню психічного й ментального здоров'я громадян у територіальних громадах.

Впровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості пілотується згідно із затвердженою нормативною базою. Тут варто вказати на наявність постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості» (Наказ № 1049 від 3 жовтня 2023 р.), Наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження примірних форм документів та звітності для реалізації експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості» (Наказ від 13.10.2023 р. № 390) [11] та ін. Згідно з Постановою реалізацією проекту займається Міністерство соціальної політики України, а учасниками є Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю, який здійснює проведення конкурсу серед

надавачів соціальних послуг й займається укладанням договорів та територіальні громади [12]. Зазначимо, що пілотний проєкт із формування життєстійкості є складовою Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?».

Відтак, у затвердженому до Постанови порядку реалізації експериментального проєкту з формування життєстійкості визначено механізми його реалізації (п. 1), окреслено мету проєкту (п. 3), умови участі територіальних громад, які беруть участь у проєкті (п. 5), завдання уповноважених органів (п.6–8), умови участі у конкурсі (п. 9–17) та ін [12]. Виділимо, що головна мета соціальної послуги з формування життєстійкості – знизити загальний рівень стресу та тривожності українців, розвинути навички надання допомоги близьким, навчити стресостійкості й попередити психологічні травми. Зазначимо, що навіть в умовах кризи стійкість – це здатність бути емоційно та психічно стабільним. Це навичка, яку можна формувати та розвивати, а також навчати інших.

Зрозуміло, що для зниження тривоги необхідно дати людям розуміння того, як поводитися в кризових ситуаціях, сформуванню вміння долати стрес, допомогти в налагодженні сімейних та родинних стосунків, сприяти розвитку навичок батьківства, підвищення соціальної згуртованості громад, створення цілісного механізму забезпечення соціальних послуг вразливих категорій населення тощо. Саме на вирішення цих завдань спрямована послуга з формування життєстійкості. Оскільки, сьогодні найбільш незахищеними групами територіальних громад є сім'ї військовослужбовців та ветеранів, люди з інвалідністю, батьки дітей з інвалідністю, сім'ї з малолітніми дітьми, то послуга з формування життєстійкості поширюється на цю категорію людей.

Впровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості пропонується реалізовувати через створення простору, як «місце сили», у якому отримувачі соціальних послуг матимуть можливість отримувати необхідну допомогу. Участь громади в проєкті залежить від підготовки та утримання приміщень. Держава покриває витрати надавача соціальних послуг, які включають оплату роботи залучених спеціалістів, придбання канцтоварів та господарських товарів, продуктів для отримувачів послуг.

Для реалізації експериментального проєкту із запровадження соціальної послуги з формування життєстійкості Міністерством соціальної політики України було видано щонайменше 8 наказів, у яких визначено перелік територіальних громад, які братимуть участь в експерименті. Тут варто наголосити, що перший такий наказ видано в жовтні 2023 року (наказ від 30.10.2023 р. № 407-н) [9], а останній – в березні поточного року (наказ від 07.03.2024 р. № 84) [10]. Якщо аналізувати ці два накази, то можна побачити суттєве включення ОТГ у проєкт з реалізації соціальної послуги з формування життєстійкості. Відтак, згідно наказу від 30.10.2023 р. № 407-н [9] визначено шість територіальних громад, які братимуть участь у експериментальному проєкті. Натомість в останньому наказі Міністерства соціальної політики України від 07.03.2024 № 84-Н визначено, що участь у експериментальному проєкті братимуть 48 територіальних громад [10]. З огляду цих даних видно, що перелік територіальних громад, включених до реалізації проєкту, значно розширюється.

Сьогодні Центри життєстійкості працюють у 68 територіальних громад із 22 областей, зокрема: п'ять ОТГ у Вінницькій області, дві ОТГ у Волинській області, чотири ОТГ у Дніпропетровській області, одна ОТГ у Донецькій області, чотири ОТГ у Житомирській області, дві у Закарпатській області, дві ОТГ у Запорізькій області, п'ять ОТГ у Івано-Франківській області, три ОТГ у Київській області, одна ОТГ у Кіровоградській області, чотири ОТГ у Львівській області, три ОТГ у Миколаївській області, одна ОТГ у Одеській області, шість ОТГ у Полтавській області, чотири ОТГ Рівненській області, три ОТГ у Сумській області, одна ОТГ у Тернопільській області, три ОТГ у Харківській області,

шість ОТГ у Хмельницькій області, чотири ОТГ у Черкаській області, дві ОТГ у Чернівецькій області, дві ОТГ у Чернігівській області [7]. Крім того, ще у 81 територіальній громаді оголошено конкурс серед надавачів соціальної послуги. Варто зазначити, що у рамках підготовки фахівців, які пройдуть конкурс і будуть брати участь у наданні послуги з формування життєстійкості пройдуть курси від ВООЗ та ЮНІСЕФ.

Розглянемо, яким чином реалізується комплексна соціальна послуга з формування життєстійкості у деяких територіальних громадах на Черкащині. Відтак, аналізуючи сайт Мліївської територіальної громади Черкаської області [5] можна визначити декілька зроблених кроків із впровадження проєкту з формування життєстійкості. По-перше, укладено меморандуми з міжнародними (TRIANGLE GENERATION HUMANAIRE) та громадськими організаціями (БО «Сто відсотків життя», БО «Карітас Маріуполь»). По-друге, у селах Мліїв та Саросілля поза створеним простором проведено перші зустрічі з потенційними отримувачами послуги. Варто зазначити, що для отримання послуги за один день звернулися 21 особа з громади, що підтверджує доцільність впровадження послуги. По-третє, обрано місце для створення громадського простору. Вартим уваги є те, що прийняття рішення про впровадження комплексної соціальної послуги в громаді було прийнято на основі діалогових зустрічей, фокус-групових опитувань, звітів про соціальні послуги, аналіз демографічної ситуації.

У Смілянській міській територіальній громаді для реалізації проєкту діє «Центр життєстійкості» на базі якого створено: підлітковий клуб «Friends», де підлітки мають змогу розвантажитися, поділитися подіями та емоціями, розвинути навички комунікації, відстояти власні кордони, набути навички безпечної поведінки; арт-студія «Наруто», де проводяться арт-терапевтичні заняття для розвантаження та формування емоційного інтелекту; Дитячий клуб «Чарівні долоньки» (для дітей 6–8 років); «Кольорова скринька почуттів» (для дітей 10–14 років); простір «Кава з психологом», де проводяться індивідуальні консультації; батьківські групи взаємодопомоги, де проводяться зустрічі із взаємо підтримки прийомних батьків та батьків вихователів тощо.

Протягом лише одного місяця у Центрі проведено: інтерактивні зустрічі для підлітків «Цифрові творці»; тренінговий курс з підтримки ментального здоров'я для підлітків та батьків; відновлювальний курс для батьків та підлітків «Коло сили»; ресурсні зустрічі для дорослих «Серцем для себе»; курс антистресових занять для дорослих «Допомога в коробці»; тренінги для опікунів-піклувальників «Мистецтво малих кроків. Як відновити себе?»; індивідуальні консультації психолога як з дорослими так і з дітьми. Проведення таких зустрічей та занять направлені на: покращення взаємовідносин між батьками й дітьми шляхом розвитку та підтримання навичок позитивного батьківства; навчання розпізнавати стрес і напрацьовувати навички справлятися із ними; формування умінь та навичок працювати у команді, лідерських навичок тощо [14].

На початку 2024 року до впровадження послуги з формування життєстійкості долучилася й Уманська міська територіальна громада. Схвальним є те, що надавачі соціальних послуг цієї громади долучилися до ініціативи поза конкурсом, мотивуючи це наявністю простору, готового до надання послуги та великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, яким потрібно емоційне перезавантаження та підтримка. Ці факти показують готовність територіальних громад у підтримці свого населення та сприяння збереженню ментального здоров'я громадян.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, вище зазначене підтверджує доцільність впровадження проєкту з формування життєстійкості у територіальних громадах, незважаючи на короткий термін його реалізації. Зазначимо, що даний проєкт заплановано до кінця поточного року, а з наступного року він буде поширений на всі територіальні громади країни. Враховуючи,

що ідея формування життєстійкості серед населення є досить новим видом соціальної послуги, то перспективним у дослідженні є здійснити комплексний аналіз результатів проекту після його закінчення; визначити позитивні й негативні фактори реалізації проекту тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Maddi S. R. The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54(3). 2002. pp. 173–185.
2. Амеліна В. М. Життєстійкість та соціальна підтримка молоді: значення впровадження нової послуги. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.)*. Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 296 с. С. 12–16.
3. В Україні запроваджено нову психосоціальну послугу з формування життєстійкості URL: <http://surl.li/nkqlo> (дата звернення 21.04.2024 р.).
4. Варіна Г. Б., Каткова Т. А. Психологічні засади дослідження феномену життєстійкості. *Загальна та медична психологія*. 2019. № 2 (02). С. 94–95.
5. І знову про систему соціальних послуг: «бути чи не бути комплексній соціальній послугі з формування життєстійкості в нашій громаді?». URL: <https://mliivska.gromada.org.ua/news/1709651122/> (дата звернення 28.04.2024 р.)
6. Мельничук Д. Зміст та особливості впровадження нової комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості. *EUROPEAN PERSPECTIVE: міждисциплінарний дискурс у контексті сучасних викликів і можливостей: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 29 лютого 2024 р.)*. / Заг. ред. та упорядк.: Цимбалюк І. О. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. С. 276–280.
7. Міністерство соціальної політики України: сайт. URL: <http://surl.li/tgnro> (дата звернення 25.04.2024 р.).
8. Послуга з формування життєстійкості: Що? Де? Коли? *Урядовий портал*. URL: <http://surl.li/tgnry> (дата звернення 21.04.2024 р.).
9. Про затвердження переліку територіальних громад, які братимуть участь у в експериментальному проекті із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.10.2023 р. № 407-н. URL: <http://surl.li/tgnsf> (дата звернення 21.04.2024 р.).
10. Про затвердження переліку територіальних громад, які братимуть участь у в експериментальному проекті із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.03.2024 № 84-Н URL: <http://surl.li/tgnsp> (дата звернення 27.04.2024 р.).
11. Про затвердження примірних форм документів та звітності для реалізації експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості: Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.10.2023 р. № 390. URL: <http://surl.li/tgntc> (дата звернення 21.04.2024 р.).
12. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження комплексної соціальної послуги з формування життєстійкості. Постанова Кабінету Міністрів України від 3.10.2023 р. № 1049. URL: <http://surl.li/nkqly> (дата звернення 21.04.2024 р.).
13. Птахіна О. М. Сучасні напрями державної соціальної політики України в умовах воєнного стану. *International scientific conference*. Riga, the Republic of Latvia March 6–7, 2024. С. 34–37.
14. Центр життєстійкості. Місто Сміла. URL: <http://surl.li/tgntt>.
15. Чихансова О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка*. 2018. № 42. С. 211–231.

REFERENCES

1. Maddi S. R. (2002) The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54(3). 2002. pp. 173–185.
2. Amelina V. M. (2023) Zhyttiistiikist ta sotsialna pidtrymka molodi: znachennia vprovadzhenia novoi posluhy. Zrostaiucha osobystist u smyslotsinnisnykh obrysakh: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 23 lystopada 2023 r.). Ivano-Frankivsk: «NAIR», 2023. S. 12–16 [in Ukrainian].
3. V Ukraini zaprovadzheno novu psykhosotsialnu posluhu z formuvannia zhyttiistiikosti. URL: <http://surl.li/nkqlo> [in Ukrainian].
4. Varina H. B., Katkova T. A. (2019) Psykholohichni zasady doslidzhennia fenomenu zhyttiistiikosti. *Zahalna ta medychna psykholohiia*. 2019. № 2 (02). S. 94–95 [in Ukrainian].
5. I zнову pro systemu sotsialnykh posluh: «buty chy ne buty kompleksnii sotsialnii posluhi z formuvannia zhyttiistiikosti v nashii hromadi?». URL: <https://mliivska.gromada.org.ua/news/1709651122/> [in Ukrainian]
6. Melnychuk D. (2024) Zmist ta osoblyvosti vprovadzhenia novoi kompleksnoi sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti. EUROPEAN PERSPECTIVE: mizhdystsypynarnyi dyskurs u konteksti suchasnykh vyklykiv i mozhlyvostei: zbirnyk tez dopovidei VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lutsk, 29 liutoho 2024 r.). / Zah. red. ta uporiadk.: Tsybaliuk I. O. Lutsk : Vezha-Druk, 2024. S. 276–280 [in Ukrainian].
7. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy: *sait*. URL: <http://surl.li/tgnro> [in Ukrainian].
8. Posluha z formuvannia zhyttiistiikosti: Shcho? De? Koly? Uriadovyi portal. URL: <http://surl.li/tgnry> [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia pereliku terytorialnykh hromad, yaki bratymut uchast u v eksperymentalnomu proiekti iz zaprovadzhenia kompleksnoi sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 30.10.2023 r. № 407-n. URL: <http://surl.li/tgnsf> [in Ukrainian].
10. Pro zatverdzhennia pereliku terytorialnykh hromad, yaki bratymut uchast u v eksperymentalnomu proiekti iz zaprovadzhenia kompleksnoi sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 07.03.2024 № 84-N. URL: <http://surl.li/tgnsp> [in Ukrainian].
11. Pro zatverdzhennia prymirnykh form dokumentiv ta zvitnosti dlia realizatsii eksperymentalnoho proektu iz zaprovadzhenia kompleksnoi sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 13.10.2023 r. № 390. URL: <http://surl.li/tgntc> [in Ukrainian].
12. Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu iz zaprovadzhenia kompleksnoi sotsialnoi posluhy z formuvannia zhyttiistiikosti. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3.10.2023 r. № 1049. URL: <http://surl.li/nkqly> [in Ukrainian].
13. Ptakhina O.M. (2024) Suchasni napriamy derzhavnoi sotsialnoi polityky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. International scientific conference. Riga, the Republic of Latvia March 6–7, 2024. C. 34–37 [in Ukrainian].
14. Tsentri zhyttiistiikosti. Misto Smila. URL: <http://surl.li/tgntt> [in Ukrainian].
15. Chykhansova O. Zhyttiistiikist ta yii zviazok iz tsinnostiamy osobystosti. *Problemy suchasnoi psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho universytetu imeni Ivana Ohienka*. 2018. № 42. S. 211–231. [in Ukrainian].